

AGRESJA WŚRÓD DZIECI - PRZYCZYNY, PRZEJAWY, SPOSOBY PRZECIWDZIAŁANIA.

Referat wygłoszony na spotkaniu z rodzicami 02.12.2003r.

Opracowała mgr Jadwiga Koziel

CELE:

- Uświadomienie rodzicom, że zachowania agresywne są często występującymi zachowaniami u dzieci.
- Dostarczenie wiedzy na temat przyczyn występowania agresji wśród dzieci.
- Podanie przykładów oddziaływań zapobiegających agresywnym zachowaniom.
- Uświadomienie rodzicom, że są najważniejszym wzorem do naśladowania dla swojego dziecka.

Przyczyny agresji wśród dzieci.

Agresja, tak jak inne zachowania ludzkie, ma swoją przyczynę. Złość dzieci rodzi się najczęściej wtedy, gdy ich potrzeby nie są zaspokajane, oczekiwania nie zostały spełnione, a cele osiągnięte. Do podstawowych potrzeb należą: świadomość własnej wartości, potrzeba bycia społecznie akceptowanym oraz poczucie przynależności do grupy. Jeżeli potrzeby te nie zostaną zaspokojone, rodzą się problemy natury emocjonalnej.

Co jest przyczyną wzrastającej agresji wśród dzieci? Przede wszystkim niewystarczający, a niekiedy drastycznie mały udział rodziców w procesie wychowawczym. To przecież rodzina w największym stopniu wpływa na rozwój emocjonalny i psychiczny dziecka.

Jak wiadomo, zachowanie człowieka zmierza do osiągnięcia określonych celów, które w mniejszym lub większym stopniu zaspokoja jego potrzeby. Jednak w toku ich realizacji mogą się pojawić przeszkody niwelujące działania jednostki; niemożność osiągnięcia celu staje się w istocie czynnikiem frustrującym. Powstaje wówczas sytuacja frustracyjna, której skutkiem jest napięcie emocjonalne. Złagodzenie tego napięcia, występującego w formie złości, gniewu, następuje poprzez jego wyładowanie w formie agresji. Naturalnie takie działania nie prowadzą do osiągnięcia pierwotnego celu, ale zmniejszają przykre doznania emocjonalne.

Świat dziecka na przestrzeni kilkunastu ostatnich lat znacznie się zmienił. Ma to związek z transformacją polityczno-gospodarczą. Aktywność dużej części społeczeństwa skupiona jest na obronie zagrożonej pozycji, standardu życiowego oraz bezpieczeństwa socjalnego. Dorośli coraz mniej czasu poświęcają wychowaniu dzieci, których potrzeby psychiczne pozostały nie zmienione. Jak zawsze oczekują od rodziców miłości, akceptacji, poczucia bezpieczeństwa.

Istotnym problemem we współczesnej pedagogice jest czas wolny uczniów. Praktyka wskazuje, że mają go oni bardzo dużo, ale nie potrafią właściwie zagospodarować. Stąd pomazane klatki schodowe, zniszczone znaki drogowe i tabliczki chroniące zieleńce, zapisane wulgaryzmami mury bloków, kamienic i ogrodzenia posesji.

W 2000 roku na terenie województwa mazowieckiego przeprowadzono badania dotyczące wykorzystania czasu wolnego o przez uczniów. Posłużyła do tego ankieta skierowana do rodziców dzieci w wieku od 8 do 12 lat. Wypełniło ją 200 osób. 90% rodziców stwierdziło, że ich dzieci mają czas wolny, lecz tylko 51% rodziców zadeklarowało, że stara się uatrakcyjnić dzieciom ten czas, 21% - że robi to czasami, 15% nie potrafi wspólnie z dzieckiem aktywnie i twórczo spędzić wolnego czasu, natomiast 12% stwierdziło, że tylko częściowo wypełnia ten obowiązek.

A jakie formy spędzania wolnego czasu uznano za najpopularniejsze? Najpopularniejszą formą okazało się: oglądanie programów telewizyjnych (80 osób), spotkania z rówieśnikami (78 osób), czytanie książek (30 osób), gry komputerowe (28 osób), zajęcia pozalekcyjne (20 osób). Sporadycznie wymieniano: zabawę z rodzeństwem, spotkania z rodziną i znajomymi, rodzinne spacer, rozmowy z rodzicami, gry i zabawy terenowe. 52 ankietowanych było wraz z dziećmi w kinie, muzeum, 52 na wycieczce rowerowej. Aż 80 osób nie było na wspólnej wyprawie. Główną przyczyną braku czasu na spędzanie z dziećmi wolnych chwil jest wg ankietowanych sytuacja finansowa – podkreśliło to 75 rodzin. Spośród respondentów 60 osób nie ma czasu, ponieważ pracuje zawodowo; 25 twierdzi, że musi odpocząć po całotygodniowej, wyczerpującej pracy; 30 osób uważa, że dziecko powinno uczyć się samodzielności; a 10 – że obecność rodziców zakłóciłaby zabawę dziecka.

Nie sposób pominąć ogromnego wpływu, jaki mają na kształtującą się psychikę dziecka media (telewizja, wideo, gry komputerowe, Internet), które emitują programy drastyczne, z elementami przemocy i walki. Niewątpliwie dają one początek zachowaniom agresywnym wśród dzieci. Codzienne wielogodzinne oglądanie bajek i filmów z elementami przemocy wypacza dziecięcą osobowość, zanikają wszelkie wartości moralne i wychowawcze.

Badania na gruncie behawioryzmu wskazują na zależności agresywnego zachowania od warunków środowiskowych. Czynniki takimi mogą być wzory agresywnego zachowania obserwowane w otoczeniu. Bandura i Walters, uznający zachowania agresywne za wyuczone, twierdzą, że czynnikami pobudzającymi do uczenia się takich zachowań są głównie kontakty społeczne. Nie brak tu modeli agresywnych zachowań. Jeśli zachowania te okazują się skuteczne (a więc nagradzane), obserwator je naśladuje i włącza do własnego repertuaru zachowań. W przypadku dziecka doskonałym wzorem agresywnego zachowania będą członkowie rodziny, w której jest wychowywane, czy też grupa rówieśnicza.

Poprzez obserwację dziecko zdobywa informacje o możliwych sposobach zachowania, naśladowictwo natomiast jest jedną z ważniejszych form uczenia się. W efekcie, dziecko obserwując rozmaite zachowania w swoim otoczeniu będzie je mimowolnie naśladowało. Modele zachowań agresywnych przekazują przede wszystkim rodzice, a ponieważ dziecko utożsamia się z nimi, będzie postępowało w taki sam sposób.

Przejawy agresji

W mass mediach, głównie w telewizji, pojawiają się sygnały dotyczące niewłaściwych zachowań dzieci. Niektóre z nich są szczególnie nagłaśniane. Bardzo często jednak telewizja emituje bajki i filmy dla dzieci, w których dominuje agresja.

Skargi dotyczące agresywnych zachowań dzieci nie są zjawiskiem nowym. Odnotowywane były już wcześniej, tylko w nieco mniejszym nasileniu. Spotykamy się przecież z tym problemem w codziennych sytuacjach.

Negatywne zachowania przeniesione z programów telewizyjnych coraz częściej możemy zauważyć w podstawowej formie działalności dziecka, jaką jest zabawa. Przeważają zabawy, w których dominuje złość, agresja, bezwzględność. Wcześniej dotyczyło to przeważnie dzieci pochodzących z rodzin patologicznych, obecnie można już zaobserwować to zjawisko także u dzieci pochodzących z rodzin pełnych. Coraz częściej widzi się u dziewczynek przejawy agresywnych zachowań wobec ulubionych zabawek, np. bicie lalek, rozrzucanie przytulanek i karanie ich. U chłopców dominują zabawy w wojnę, bójki robotów, walki zwierząt. Te wszystkie wzory czerpane są z telewizji, która emituje coraz drastyczniejsze bajki i filmy.

Co grozi dziecku, które nie odrywa oczu od telewizora? Brak wyobraźni, nieumiejętność zagospodarowania sobie czasu wolnego, nadmiar bodźców prowadzących do zaburzeń psychofizycznych. Małe dziecko nie potrafi odróżnić rzeczywistości od fikcji, zwłaszcza gdy fikcją „karmione” jest od rana do wieczora.

W dziecięcych rysunkach często można zauważyć odrażające elementy wyrażające niezadowolenie, obawę, niepokój. Według Amerykańskiego Stowarzyszenia Psychologów dziecko, zanim ukończy szkołę podstawową, przeciętnie ogląda w telewizji około 8 tysięcy morderstw i 100 tysięcy scen gwałtu. Taka dawka przemocy znacząco wpływa na psychikę, co prowadzi do zaburzeń zachowania. Ponieważ zdolności selekcyjne dzieci są ograniczone, nierzadko bezkrytycznie ulegają one prezentowanym wzorom.

Narastająca agresja nieletnich budzi niepokój. W 1999 roku OBOP przeprowadził badania, w których wzięło udział 1056 nieletnich. Badania poświęcone były brutalności i wulgarnemu językowi w kinie, mediach i muzyce. Największym okrucieństwem – zdaniem respondentów OBOP – charakteryzują

się filmy telewizyjne i bajki dla dzieci (83%), reportaże policyjne (76%), filmy kinowe (73%) oraz transmisje sportowe (63%).

Z danych zawartych w dokumentacji Komendy Powiatowej w Ostrowcu Świętokrzyskim, pochodzących z 2000 roku, przemoc i agresja dotyczące dzieci w wieku 7-10 lat przejawiają się w następujących incydentach:

- Agresja interpersonalna – 52,3%
- Kradzieże – 15,9%
- Wandalizm – 14,1%
- Uczestnictwo w grupach destrukcyjnych – 9,3%
- Brutalna agresja, rozboje – 7,6%
- Agresja seksualna – 0,8%

Sposoby przeciwdziałania zachowaniom agresywnym

Ze względu na wagę problemu, jakim jest agresja wśród dzieci, powstaje coraz więcej różnych programów zawierających ćwiczenia i zabawy uczące dziecko nowych możliwości wyrażania uczuć i opanowywania stanów uczuciowych. Za pomocą ćwiczeń zawartych w tych programach dążymy do tego, aby dziecko nauczyło się kontrolować własne zachowanie i jakość kontaktów z innymi ludźmi.

Zabawy i gry przeciwstawiające się agresji pozwalają dostrzec agresywne uczucia i wyrazić je, rozpoznać ich przyczyny, opanować oraz przezwyciężyć agresję, nawiązać kontakty nieagresywne, budować poczucie własnej wartości i silnej osobowości, w spokoju rozwiązywać konflikty.

Przydatne okażą się gry i zabawy skierowane przeciw agresji, w które można bawić się z dziećmi w różnych, często okazjonalnych sytuacjach, np.

- rozpoznawanie i nazywanie uczuć i emocji przeżywanych przez obserwowane (choćby na spacerze) osoby;
- opisywanie rysunków ilustrujących uczucia, np. szczęście, strach, gniew, smutek i kojarzenie ich z sytuacjami, w jakich ludzie mogą je przeżywać;
- kończenie przez dziecko zdań: *Czuję się dobrze, gdy....., Czuję się nieszczęśliwy, gdy....., Jestem zły, gdy....., Boję się, gdy....., Jestem szczęśliwy, gdy.....*
- rozmowy z zabawkami, którym dziecko opowiada o swoich uczuciach, żali się na kogoś kto go skrzywdził, chwali się swoim właściwym zachowaniem.

Szkoła nie jest zdolna do zrealizowania zadań dydaktyczno-wychowawczych bez ścisłej, intensywnej i wszechstronnej współpracy z rodziną. Do zadań rodziców należy:

- kontrola czasu spędzanego przed telewizorem i komputerem;
- recenzowanie oglądanych przez dziecko programów;

- właściwe oddziaływania wychowawcze, uczenie społecznie akceptowanych zachowań;
- aktywne włączanie dziecka w życie rodzinne, wspólne spędzanie wolnego czasu w sposób ciekawy i inspirujący dla dziecka;
- wdrażanie dziecka do obcowania z kulturą, sztuką, techniką;
- utrzymanie więzi emocjonalnych rodziny;
- znajomość środowiska rówieśniczego swojego dziecka;
- właściwe i szybkie reagowanie na zaobserwowane niepokojące przejawy zachowania dziecka;
- w sytuacji, gdy sami nie mogą poradzić sobie z problemem – szukanie pomocy u pedagoga lub psychologa szkolnego.

Jeśli będziemy w postępowaniu z dzieckiem przestrzegać zawartych w tym omówieniu rad i wskazówek, ograniczać niekorzystne wpływy, na które narażone jest dziecko, poświęcać mu odpowiednio dużo czasu, miłości i uwagi – to możemy być prawie pewni, że zachowania agresywne, nawet jeśli już u niego wystąpiły, można wyeliminować. Potrzeba jednak do tego zarówno cierpliwości jak i konsekwencji.

Literatura:

1. Dorota Lubaszka, Agata Skibińska *Jak przeciwdziałać agresji?* „Życie Szkoły” nr 10/2002.
2. Jolanta Karbowniczek *Wpływ mass mediów na agresywne zachowania dzieci.* „Życie Szkoły” nr7/2003

Opracowała: ***mgr Jadwiga Kozieł***